

AZƏRBAYCAN MƏKTƏBI

Pedaqogika, psixologiya

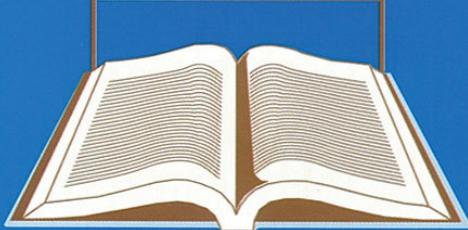
İdarəetmə məsələləri

Kurikulum, innovasiyalar

Metodika, qabaqcıl təcrübə

Yeni nəsil dərsliklər, yeni nəşrlər

6
2012





Misir Mərdanov



Abdulla Mehrabov



Ənvər Abbasov



Nazim İrfan

«Azərbaycan məktəbi»

№ 6



Aydın Hüseynov



Dünyamin Yunusov



Can Küçüktepepinar

Baş redaktor:

Nəcəf Nəcəfov

Baş redaktor müavini:

Nəsrəddin Musayev

Məsul katib:

Ənvər Abbasov

Redaksiya heyəti:

Əjdər Ağayev,

Əbdül Əlizadə,

Hüseyn Əhmədov,

Nurəddin Kazımov,

Həqiqə Məmmədova,

Abdulla Mehrabov,

Rəfiqə Mustafayeva,

Aliyə Təhmasib,

Fərrux Rüstəmov,

Asəf Zamanov.

1924-cü ildən çıxır

AZƏRBAYCAN MƏKTƏBİ

TƏSİŞÇİ
Azərbaycan Respublikası
Təhsil Nazirliyi

Elmi-nəzəri, pedaqoji jurnal

Noyabr-Dekabr
№ 6 (652)
2012

BU NÖMRƏDƏ

Abdulla Mehrabov
Təhsilalanlarda ümumi
kompetensiyaların
formalaşmasında pedaqoji
monitorinqin imkanları

Ənvər Abbasov
Finlandiyada məktəbəqədər
təhsil

Dünyamin Yunusov
Dil universaliləri haqqında

Nazim İrfan Tanrıqulu
Dünya ölkələrinə təhsilin
səviyyələri barədə

Can Küçüktepepinar
İncəsənat əsərlərinin təliminə
dair metodlar və
qiymətləndirmələr

Ramiz Hüseynov,
Elmira Qasimova
Tarix fənn kurikulumlarının
məzmunu və tətbiqi
məsələlərinə dair

Pedaqoji monitorinq təlim prosesinin təhlili, alımmış nəticələrin qiymətləndirilməsi, pedaqoji təcrübənin ümumiləşdirilməsinin son mərhələsi kimi. Təhsilalanların tədris prosesi ilə bağlı kompetensiyalarının öyrənilməsi.....s.6

Beynəlxalq təcrübə

Ölkənin təhsil sistemi haqqında ümumi məlumat verilir. Məktəbəqədər təhsilin rol və əhəmiyyəti, kurikulumların xüsusiyyətləri şərh olunur.....s.12

Universalilər dünyanın bütün dillərinə xas olan xüsusiyyət və hadisə kimi.....s.19

Təhsil səviyyələri və onun idarəedilməsinin dünya təhsil sisteminin əsasını təşkil etdiyindən danışılır, təhsilin davamlı inkişaf yolu ilə irəliləməli olduğu vurğulanır.....s.22

İncəsənat əsərlərinin estetik tərbiyənin inkişafına təsirindən bəhs olunur.....s.28

Kurikulum

Tarix fənni kurikulumlarının mahiyyəti, məzmunu və tətbiqi məsələləri. Fənnin məzmununun konzentrik prinsip əsasında öyrənilməsi.....s.35

İNCƏSƏNƏT ƏSƏRLƏRİNİN TƏLİMİNƏ DAİR METODLAR VƏ QİYMƏTLƏNDİRİMLƏR

Dok. Can Küçüktepepinar
beynəlxalq məsləhətçi

Açar sözlər: Renessans, orta əsrlər, yeni dünyagörüşlər, yunan mifologiyası.

Ключевые слова: Ренессанс, средневековье, новые мировоззрения, греческая мифология.

Key words: Renaissance, middle Ages, new approaches, Greek mythology.

Renessans, orta əsrlərdən sonra humanizmin təsiri ilə meydana gələn və Avropanın XIV əsrin sonu ilə XV və XVI əsrləri əhatə edən elm və sənət dövrüdür. Renessansın meydana gəlməsində Avropanın özünü göstərən əsaslı ictimai, siyasi və iqtisadi inkişaf böyük rol oynamışdır. Renessans dövründə, dövrün sənətkarları qədim Yunan və Roma mədəniyyətini yenidən canlandırmayı qarşısına məqsəd qoymuşlar. Renessans, "yenidən doğulma" mənasını verir. Dini fanatizm öz yerini yeni və realist fikirlərə vermişdir. Demək olar ki, normativ qaydaları spekulativ quruluş əvəzləmişdir. Renessans ilə birlikdə dünya artıq qədimdə olduğu kimi, kilsənin və müqəddəs kitabların mübahisə edilə bilmədiyi və tətbiqinə yol verilmədiyi çərçivədən kənara çıxmış, kilsə öz hegemonluğunu itirmişdir. Artıq insan hər şeyi-təbiəti istədiyi kimi öyrənə bilirdi. İncəsənət sahəsində də ideal gözəllik anlayışı formallaşmağa başlamışdı. Başqa sözlə, meydana gələn əsərlərdə fiqurlar-insan ideal gözəllik anlayışı daxilində və ideal ölçülərdə işlənirdi. Renessans meydana gəlməklə ictimai konteksdə bir çox yeniliyi də özü ilə bərabər gətirmiş oldu. İncəsənət sahəsində yeniliklər öz qapılарını açdı. Beləliklə, Erkən Renessans dövründə ilk dəfə incəsənətdə: bir nöqtəli perspektiv tətbiq olundu, sənətkarlar, məzmundan daha çox forma ilə

maraqlandılar, fiqurun kompozisiya daxilindəki yeri əhəmiyyət qazandı, insanın anatomiq quruluşu öyrənilməklə təbiətlə bağlı təsvirlər işləndi.

Qeyd etmək lazımdır ki, Leonardo da Vinci, Masaçço, Fra Angeliko və Bellini kimi rəssam və heykəltəraşlar, Erkən Renessans dövrünün mahir sənətkarları sırasındadır. Xüsusilə Leonardo da Vinçinin "Son şam yeməyi" adlı əsəri incəsənətə gətirdiyi perspektiv yenilikləri baxımından dövrün anlayışını və ruhunu əksetdirən mühüm əsərlərdən biri hesab olunur. Bununla birlikdə XV əsrə Yüksək Renessans dövründə, xüsusilə Rafaello, Tiziano və Mikellancalonun sənət əsərlərində uyğunluq və tarazlığın təmin olunması, fiqurlarda hərəkətə yer verilməsi əhəmiyyət qazanmış, xətti perspektiv inkişaf etdirilmiş, insanın gücü və təbiəti ön plana çıxarılmış, ideal gözəllik anlayışı yüksək səviyyələrə qaldırılmışdı.

İtaliyada renessans XV əsrə başlayan və XVI əsrə özünün kulminasiya nöqtəsinə çatan intellektual aktivliyi əhatə etmişdir. Renessans termini ilk dəfə XV əsrə "klasik təlimin yenidən doğuluşu"nu xarakterizə etmək üçün istifadə olunmuş, daha sonra G.Vazarinin 1550-ci il də çap olunmuş "Məşhur İtaliya memar, rəssam və heykəltəraşlarının həyatı" adlı kitabında "İncəsənətin yenidən doğuluşu" mənasında istifadə

edilmişdir. Lakin "Renessans" termini klasik dəyərlərə yenidən qayıdış (Antikliyə qayıdış) və klassik əsərlərin bilərkədən və istəyərkədən təqlid edilməsi həqiqətini ifadə edir. Başqa sözlə, Renessans öz mənbəyini antik dövrdən alan XIV əsr humanizminin sistemli inkişafının bir nəticəsidir. Bununla da, Renessans, keçmişin və insanın dəyərinin və sənətkar fərdiyyiyyətinin yenidən əhəmiyyət qazandığı dövr kimi də xarakterizə edilə bilər.

Qeyd edək ki, Renessansın İtaliyada meydana gəlməsinin başlıca səbəbi XV əsr-də ölkədə müşahidə edilən iqtisadi canlanmadır. Belə ki, yeni dünyagörüşün bərqərar olmasında humanistlər qədər, Florensiya, Genuya və Venedikli bankir və tacirlər də mühüm rol oynamışdır. İncəsənət, ədəbiyyat, fəlsəfə və siyaset sahələrində orta əsrlərin normativ qayda və anlayışlarının dəyişməsi, yeni və spekulyativ dünyagörüşün dəyər qazanması mənasına gələn Renessans, öz başlanğıcını və ruhunu İtaliyadan almasına baxmayaraq, XV-XVI əsrlərdə də ümumən bütün Avropa ölkələrinə təsir göstərmış və geniş coğrafiyanı əhatə edə bilməşdir.

İtaliya Renessansını Erkən Renessans (1410-20-ci illərdən XV əsrin sonuna qədər), Yüksək Renessans (XVI əsrin birinci rübü) və Son Renessans (XVI əsrin ortalarından XVII əsrə qədər) olmaqla əsasən üç bölmədə təhlil etmək mümkündür. İtaliyadan başqa İspaniya, Portuqaliya, Fransa, Belçika, Finlandiya, Almaniya, İngiltərə, Skandinaviya və Şərqi Avropa ölkələri Renessans hərəkatının müşahidə edildiyi əsas ölkələrdir. İtaliyada XV əsrin memar və heykəltəraşları öz əsərlərini antik əsərlərdən yararlanmaqla yaratmışlar. Halbuki bunu rəssamlıq haqqında demək mümkün deyil. Çünkü antik dövr rəssamlığından heç bir nümunə qalmamışdır. Belə olan halda Renessans dövrü rəssamlarının antik təsirləri dolayı yolla mənimsədikləri müşahidə edilir. Bu

sənətkarlar keçmişdə olduğu kimi, yaşadıqları dövrdə reallaşan Renessans memarlığının təsirlərindən də (memarlıq üslublarını, sütun və sütun başlıqlarını, dəyirmi kəmərləri, Roma Zəfər Tağı) çəkdikləri rəsm əsərlərində istifadə etmişlər. Əsərlərində fiqurlar çox vaxt Roma dövrünün geyimləri arasında təsvir edilmişdir. Heykəltəraşlıqda olduğu kimi, rəssamlıqda da "nude" əsərlər yenidən aktuallaşmış, mifik mövzularla yanaşı, "portret" işləri əhəmiyyət qazanmış, tarixi mövzulu rəsmlər geniş yayılmışdır.

Renessans kompozisiyalarında fiqurların şəklin ön planında, həndəsi sxemlər daxilinə yerləşdirildiyi, istər çoxfiqurlu quruluş, istərsə də portret əsərlərində olsun, arxa plandakı detalların perspektiv köməyi ilə şəklin daxilinə doğru nüfuz etməklə insan fiqurunun ön plana çıxarıldığı, ifadənin fiqur üzərində cəmləndiyi müşahidə edilir. Bu dövrdə perspektiv rəssamlıq emalatxanalarda insan bədəninin düzgün çəkilməsi, müxtəlif hərəkətlərin reallığa uyğun əks olunması, botanika sahəsindəki biliklər, insan və heyvan anatomiyasının həcmə salınması və s. haqqında geniş şəkildə bəhs edilən mövzular olmuşdur. Freska və tempera texnikası və bunların tətbiqi XV əsrə qüvvədə qalmışdır. Belə ki, XV əsrin ikinci yarısında bəzi əsərlərdə yağı boyalı tempera qarışığından istifadə edildiyini, XVI əsrə yağı boyanın istifadəsinin və ona üstünlük verilməsinin geniş yayıldığını demək mümkündür.

Beləliklə, Renessansın meydana gəlme səbəblərini aşağıdakı kimi müəyyənləşdirmək olar:

- orta əsrlərin sonlarına doğru mədəniyyət və incəsənətdə əhəmiyyətli zəminin formallaşması;
- Avropanın İspaniyada Əndəlus Əməvi Dövləti və Siciliya vasitəsilə İslam mədəniyyətini tanımış;
- mətbəədən geniş istifadə edilməsi ilə

<p>yeni ixtira və ideyaların yayılması;</p> <ul style="list-style-type: none">- Avropada mədəniyyət və incəsənət sahəsindəki fəaliyyətləri dəstəkləyən, sənətkarları və alımları himayəsi altına alan və onlara kömək edən varlıkların səhnəyə çıxmazı;- coğrafi kəşflərdən sonra zənginləşən Avropada incəsənət və ədəbiyyatdan zövq alan elitar sinifin formalaşması. <p>Bu işdə antik dövr əsərlərinin tədqiqi də az əhəmiyyətli rol oynamamışdır.</p> <p>Belə ki, İstanbulun fəthindən sonra bəzi Bizanslı alımların İtaliyaya köçüb qədim yunan dilini öyrənmələri və qədim əsərləri tanitmaları, renessansın, hər şeydən əvvəl, İtaliyada başlamasında, İtaliyanın coğrafi mövqeyi, iqtisadi vəziyyəti, dini və tarixi əhəmiyyəti, siyasi vəziyyəti və İslam mədəniyyətinin təsirinə məruz qalması müüm rol oynamamışdır. İtaliyada renessans XIV əsrin sonlarında humanizm ilə başlamışdır. Qədim Yunan və Latin mədəniyyətini ən yüksək mədəniyyət nümunəsi kimi qəbul edən və orta əsrlərin sxolastik düşüncəsinə qarşı Avropada yaranıb inkişaf edən fəlsəfə, elm və incəsənət anlayışı, insanlıq məhəbbəti ən yüksək ideal və kamillik zirvəsi sayan bir təlimtdir. İtaliyada antik əsərləri aşadırmaq və oxşar əsərlər yarada bilmək məqsədi ilə akademiyalar təşkil etməklə yunan dili, latin dili və ibrani dilində olan mətnlər tədqiq olundu. Humanizm, insanın özünü tənimasına, qanunlarını hazırlamasına və hüquqlarını müdafiə etməsinə zəmin hazırlandı.</p> <p>Renessansın nəticələrinin nəzərdən keçirilməsi də bu fikirlərimizi təsdiq edir. Onlar hansılardır?!</p> <ul style="list-style-type: none">- Elm, incəsənət və ədəbiyyat sahələrində yeni dünyagörüşlər meydana gəldi.- Sxolastik düşüncə ortadan qalxdı. Hər şeyin mühakimə edilə biləcəyi, mübahisə edilə biləcəyi spekulyativ strukturlar formalaşdı.- Təcrübə və müşahidəyə əsaslanan	<p>pozitiv düşüncə üzə çıxdı.</p> <ul style="list-style-type: none">- Kilsə öz gücünü itirdi, islahat hərəkatları isə canlandı. <p>Elm və incəsənət sahələrində İslam ölkələri birinci olduqları halda, renessans hərəkatı onları kölgədə qoydu və Avropa ölkələri qabaqcıl mövqeyə sahib oldular.</p> <p>Avropada insan amili ön plana çıxdı. Renessans, orta dövr ilə yeni dövr arasında (xüsusilə XVII əsrə qədər) yaşanmış bir dövrdür. Daha dəqiq desək, bir keçid dövrüdür. Yenidən oyanma, yenidən doğulma mənasında işlənən bu ifadə, həmin dövr üçün çox uyğundur. Çünki bu dövr hər baxımdan yeni düşüncə və yanaşmaların, anlayış və fəaliyyətin (incəsənət, fəlsəfə, din mövzuları ilə bağlı) ortaya qoyulduğu və tamamilə yeni insan faktorunun tarix səhnəsinə çıxdığı dövrdür. Renessans, yenidən formalaşma hərəkatımasına baxmayaraq, demək olar ki, müraciət etdiyi bütün mövzu və problemlərdə antik dövr fəlsəfəsini əsas nümunə götürmüş, onu yenidən araşdırıb qiymətləndirmişdir. Antik dövr fəlsəfəsinin dənən çox şəyər öyrənmiş, bu fəlsəfədə bişmiş və sonradan özündən də bəzi şəyər əlavə edərək inkişaf etdirmiş və özündən sonrakı XVII əsr və yeni dövr fəlsəfəsinin xidmətinə verilmişdir.</p> <p>Renessans dövründə rəssamlıq da inkişaf etmişdir. XV-XVI əsrlər arası Avropa-da elm, incəsənət və mədəniyyət sahələrində "yenidən doğulma" kimi xarakterizə edilən renessansın öz damgasını vurduğu bir dövr oldu. Bu dövrdə, xüsusilə də İtaliyada demək olar ki, hər bir şəhər öz incəsənət anlayışı və üslubunu yaradıb inkişaf etdirmişdir. Əvvəlcə İtaliyada, əsasən Florensiya şəhərində cücməyə başlayan renessans, tədricən digər şəhərlərə və ölkələrə öz təsirini göstərdi. Florensiyanı yeni düşüncələrin və dəyişikliklərin mərkəzinə çevirən memar Filippo Brunelleski və heykəltəraş Donatello kimi şəxsiyyətlər idi. Masaçconun əsərləri</p>
--	--

ilə bu yeni tendensiyalar qısa müddət ərzində rəssamlıqda da öz əksini tapdı. Renessansın rəsm sənətinə ən böyük töhfələrindən biri perspektiv qaydalarının müəyyənləşdirilməsi və bunun sayəsində rəsm əsərlərində dərinlik hissinin verilə bilməsi idi. Riyaziyyatçılardan öyrəndiyi perspektiv qaydalarını rəsm əsərlərində tətbiq edən Masaçço, eyni zamanda işıq effekti ilə bağlı işlər də gördü. Tablolarında işıq ən yaxın pəncərədən düşür və üzərinə düşdürüb bütün fiqurları əhatə etmiş kimi tabii və fərəhli bir atmosfer yaratır. Anatomiya elminin nailiyyətlərindən istifadə etməklə insan bədənini real şəkildə təsvir etmişdir. Masaçconun yaxın davamlılarından biri də Paolo Uccello idi. Perspektiv qaydalarını öyrənən Uccellonun fiqurları canlı və dinamik idi. Heyvan rəsmləri çəkməyi sevən sənətkarın seçdiyi mövzular da müxtəlif idi.

Diger renessans sənətkarı olan Fra Angeliko Tanrıya bəslədiyi sevgi və heyranlığı, təfərruatların gözdən qaçırlımadığı, göze xoş görünən röngləri bol işıqlı rəsm və freskalarda ifadə etmişdir. Florensiya İtaliyanın hər tərəfindən gələn sənətkarların bir araya gəldiyi canlı mədəniyyət mərkəzinə çevrildi. Şəhərə Umbriadan gələn Pyer Della Franceska, eyni zamanda riyaziyyatçı idi. Bu cəhəti onun rəsmlərindəki güclü perspektivdə və məkan quruluşunda özünü daha qabarıq göstərmüşdür. Rəsmlərin arxa planında qüsursuz gözəllikdə görkəmli tikililər, ön planда isə heykəl görünüşündə insanlar əks olunmuşdur. Bu dövrə sənətkarlar kilsələrin və varlı ailələrin mühafizəsi altında idi. Florensiya şəhərinin də idarəsini əlində saxlayan zəngin və soylu Medisi ailəsinin himayəsi altında işləyən sənətkarlardan ən məşhurları "Yaz və Veneranın Doğulması" tabloları ilə Sandro Boticelli, "Mona Liza" ilə yaddaşlardan silinməyən Leonardo da Vinci, həyatda ikən dövrünün ən böyük sənətkarı kimi tanınan Mikellancalo və "rəssamların şahza-

dəsi" kimi xatırlanan Rafaello idi. Bu sənətkarlar insan amilini əsas götürən əsərlərində işıq və perspektivi fövqəladə dərəcədə ustalıqla tətbiq etmişlər. Rəssamlıq sənətini və gözəllik anlayışını kulminasiya nöqtəsinə çatdırıran renessans sənətkarlarının rəsmlərindəki ən gözəçarpan cəhətlər fon və fiqurlar arasındaki yumşaq rəng keçidləri, fiqurların realliga uyğunluğu, aralarındaki nöqsansız ahəng, bütövlük və ifadə gücü idi.

İtaliyada renessans incəsənəti estetika tarixinin ən maraqlı səhifələridir. Belə ki, 1550-ci ildə incəsənət tarixçiliyinin banisi sayılan Georgi Vazari (1511-1574), incəsənət sahəsindəki bu canlanmanın xarakterizə etmək üçün ilk dəfə "rinascita" sözündən istifadə etmişdir. Lakin söz bugünkü mənada istifadəsinə görə Yakob Burxardın ilk dəfə 1860-ci ildə nəşr olunan "İtaliyada Renessans mədəniyyəti" adlı əsərinə borcludur. Renessans İtaliyada yalnız incəsənət sahəsi ilə məhdudlaşdırılmışdır. İctimai həyatın bütün sahələrindəki dinamikliyi, canlanmanın əhatə edir. Renessans bizim dövrümüzdə klassik Avropa incəsənətinin başlangıç dövrü kimi qəbul edilir. XV əsrə qədər Avropada orta əsrlərin simvolik dünyagörüşü hegemon idi. Burada, mücərrəd, mübahisələrə bağlı düşüncə sistemi hakim idi. Bu vəziyyət, təbii ki incəsənətə də inikas olunmuşdu. Daha çox "Müqəddəs kitab"dan götürülen mövzular sxemlərdən asılı olan simvolik dillə ifadə edilirdi. Bundan daha da əhəmiyyətlisi isə orta əsrlərdə mövcud olan sənət sahələri arasında "İncəsənət" adlandırdığımız rəssamlıq, heykəltəraşlıq və memarlıq öz əksini tapmamışdı. Rəsm və heykəltəraşlıq işi isə əl işləri ilə əlaqələndirilir, bu sahələrdə işləyənlər də əl işləri sənətkarı kimi tanıdlırırdı. XV əsrən etibarən isə düşüncə sahəsində qədim dövr anlayışının təsirləri görünməyə başlayır. Böyük mütəfəkkirlərin əsərləri İtalyan dilinə tərcümə olunurdu. Bu dövrə rəssamlıq, heykəltəraşlıq və memarlıq sahə-

lərində aparılan nəzəri işlərin də təsiri ilə incəsənət işləri xüsusiyyəti qazanmağa başlayırdı.

İtaliya, İspaniya, Fransa orta əsrlərdə İtaliya roman sənətinin formalarını mənim-səyərək tətbiq etsə də, geniş yayılmış qotika üslubunda memarlıq üstünlük verməmişdir. Rəssamlıqda isə Bizans incəsənəti mozaika və freskları ilə uzun müddət İtaliyada qüvvədə qalmışdır. Milan, Roma və Siciliyadakı dini tikililər Bizans mozaikası və freskları ilə bəzədilmişdir. Venedik isə özlüyündə Bizans incəsənəti mərkəzi və məktəbi statusu qazanmışdır. İnsan və əşyani məkan daxilində qiymətləndirmə şəkli xarakterizə edilənə qədər naturalizm və onun vacib şərti kimi incəsənətdə və xüsusən də rəssamlıqda həcm, kölgə-işiq və perspektiv həlləri Avropa sənətkarlarının orta əsrlər incəsənət növlərindən ayrılmaları ilə mümkün olmuşdur. Renessans adı bir incəsənət hadisəsi deyil, zehni inkişafın bariz ifadəsidir. Orta əsrlər incəsənətində geniş ölçüdə hakim olan mistisizm və simvolizm bu cəhdələr ilə başa çatdırılmışdır.

Orta əsrlər və renessansın müqayisəsi zamanı demək olar ki, Orta əsrlər düşüncəsində, incəsənətində və fəlsəfəsində filosoflar Tanrı ilə Tanrıının yaratdıqları arasında çox böyük məsafələr olduğu fikrini müdafiə etmişlər. Renessans düşüncəsinə görə isə Tanrı ilə Tanrıının yaratdıqları bir bütövdür, təbiət Tanrıının əksidir. Orta əsrlərdə təbiət əhəmiyyətsiz varlıq hesab edilirdi. Renessansda isə təbiət və təbiət araşdırımları əhəmiyyət qazanmışdır. Orta əsrlər fəlsəfəsi də bu dövrdəki digər bütün şeylər kimi dinə əsaslanırdı. Məqsədi dinin qoyduğu normaları/qaydaları daha da möhkəmləndirməkdən ibarət idi. Renessans düşüncə tərzi isə məqsəd kimi özünü tanımaq, özünü hər cür asılılıqdan xilas etmək və yalnız özünə əsaslanmağı seçmişdir.

Orta əsrlərdə qatı, qaranlıq və mühakimə edilməsi mümkün olmayan düşüncə tərzi hakim idi. Başqa sözlə, həmin dövrə Qədim Dünyanın düşüncə sisteminin üstü örtülmüşdür. Renessans dövründə isə Qədim dövrün spekulyativ düşüncə sistemi yenidən ortaya çıxmışdır. Orta əsr filosofları din xadimləridir. Onlar üçün həqiqi olanı onsuz da aşkaradır, onun axtarılmasına ehtiyac yoxdur, düşüncə birliyi vardır əslində hazır olanı gizləyərək; möhkəmləndirmək, sistemləşdirib yenidən yaratmaq məqsədi güdmüşlər. Hər kəs eyni məqsəd üçün eyni yolu izləmişdir. Renessans filosofları isə ümumən tədqiqatçılar və yazılıclarıdır. Renessansda həqiqətə çatmağın yolu da müxtəlifdir. Müxtəsər, bu iki dövrə bir-birindən fərqli proseslər yaşanmışdır. Orta əsrlər tamamilə dinin boyunduruğu altına keçmiş və buna görə də mədəniyyət/incəsənət və ideya baxımından inkişaf edə bilməmişdir. Renessansda isə bunun əksinə olaraq, həqiqi mədəniyyət partlayışı yaşanmışdır. Fəlsəfə və incəsənət din xadimlerinin boyunduruğundan-təsirindən xilas olmuşdur.

Bu dövrün ən böyük sənətkarlarından biri Donatellodur (1386-1466). XV əsr Florensiya Renessansında heykəltəraşlıq sənətinin əsl usta kimi göstərilir. Donatello İtaliya heykəltəraşlığına realistliyi və antik Yunan incəsənətinin klassik ölçülərini gətirmişdir. Antik Yunan və Romadan sonra bütöv Orta Əsrlər Avropasında unudulmuş insan həqiqətini, təbiətini və anatomiyasını heykəltəraşlıq sənətinə uzun müddətdən sonra ilk dəfə qazandıran Donattello olmuşdur.

Donatellonun ən məşhur əsəri "Gattamelata" adlandırılan "Atlı Qəhrəman" heykəlidir. Donatello bu əsəri ilə heykəltəraşlıq sənətində həm forma, həm də məzmun baxımından çevriliş etmiş, bununla da incəsənətin bu növünə yenilik gətirmiştir. Romadan həmin dövрə qədər unudulan dindənkənar mövzuların heykəltəraşlıq daxil olması,

sadə xalq arasından bir nəfərin mövzu seçilməsi və kilsədən kənardə meydana qoymaqla üçün abidənin düşünülməsi Renaissance dövrünün gətirdiyi azad düşüncənin incəsənətə tətbiqidir. Heykəltəraşlıqdakı bu düşüncə və iş isə ilk dəfə Donatello tərəfindən şüurlu şəkildə tətbiq olunmuşdur. Qotika üslubundan tamamilə kənaraya çıxılmış, hər iki fiqur da böyük sadəlik kontekstində işlənmişdir.

Sənətkarın Florensiya Katedralı üçün hazırladığı "Mahni Tribunası", Siena Baptıstxanasındakı "Heronun Ziyafəti" reliyefi renessans dövrünün elmi perspektivinin xüsusiyyətlərini özündə əksetdirən mühüm əsərlərdir.

Bütün dünyaca məşhur olan Botticelli (1445-1510) isə öz əsərlərini bir çox mənbədən ilham almaqla yaratmışdır. Bunlardan ən əhəmiyyətli dövrün məşhur şairi Angelo Polizianonun Veneranın doğulmasından bəhs edən şeiridir. Bu şeir Afrodita üçün yazılmış Antik Yunan ilahisindən iktibasdır. Venera Qədim Yunanistanda eşq və gözəllik tanrıçası Afroditanın (Veneranın) Latin mifologiyasındaki qarşılığıdır. Onun "Veneranın Doğuluşu" adlı tablosu Yunan mifologiyasında Afrodita, Roma mifologiyasında isə Venera kimi məlum olan gözəllik və eşq Tanrısunın doğulmasını təsvir edir. Dəniz köpüyündən doğulan Venera bir midye qabığının üzərində Kiprin Cənub-Qərbindəki Baf (Paphos) sahilərinə gəlib çıxmışdır. Midye qabığını Zefirusun öz nəfəsi ilə sahilə apardığı görünür. Zefirus Yunan mifologiyasında baharı əksetdirən şirin və zəif qərb küləyinin Tanrısidir. Zefirusa sarılmış vəziyyətdə duran yarımcılpaq qadın isə sonradan Floraya çevrilən Klorisdir, çiçək Tanrısidir və baharın simvoludur. Zefirus pəri qızı olan Klorisi qaçırmış və sonradan onunla evlənmişdir. Yunan mifologiyasında Zevin qızları olan Horalar mövsüm Tanrılarıdır. Klassik incəsənətdə Horalar ənənəvi olaraq 3 gözəl

gönc qadın kimi təsvir edilir. Bu Tanrılar bəzən mövsümi bərəkətlə əlaqəli olduqlarını göstərmək üçün bitkilər və çiçəklərlə bir yerdə göstərilir. Bu şəkildə də Horanın üzərindəki paltardakı çiçək naxışları və köksünə sarılmış qızılqıl budaqları Horanın Baharla əlaqəsinə bir işarədir. Müəllif Veneranın doğulmasını təsvir etməklə yanaşı, əslində baharın gəlişinə işarə etmişdir. Əsərdə Afroditə (Venera) isə dəniz qabığının içində sahilə çıxmada olduğu anda təsvir edilmişdir. Zefir və ona sarılmış Kloris əsdiridləri qərb küləyi ilə-Zefir qərb küləyinin Tanrısidir – dəniz qabığının suyun üzərində hərəkətini təmin edir. Bir yandan da küləklə birlikdə Veneranın nişanəsi olan çiçəklər üzərinə sərvrular. Sahilə yaxınlaşan qabığın içində Venera gözəlliyi və zərifliyi ilə tamaşaçını dərhal özünə cəlb edir. Dövrün gözəllik anlayışını əksetdirən bədən cizgiləri ilə Venera təvazökar duruş nümayiş etdirir. Klassik heykəltəraşlıqdə Veneranın bu duruşu təvazökar əlaqlı duruş kimi qiymətləndirilir.

Botticellinin əsərlərində perspektiv və anatomiyanın daha çox xətt gözəlliyi və uzadılmış ölçülər əhəmiyyətlidir. Bundan başqa, təbiət son dərəcə təfərrüathlı şəkildə işlənmişdir.

Botticelli sənət əsərində özünəxsəs tərzdən bir addım da geri çəkilməmiş, müyyəyen nöqtələrdə reallıqdan kənar duruş və formalar yaratmaqla özünəməxsusluğunu qorumuşdur.

Renaissance dövrünün digər nümayəndəsi Paollo Uçello (1397-1475) XV əsr Renaissance perspektivinin və Florensiya Məktəbinin yaradıcı nümayəndələrindən biridir. Həndəsi sistem və perspektivə olan aludəçiliyi ilə tanınmışdır. "San Romano Mühəribəsi" Medisilərin Villası üçün işlədiyi eyni mövzulu 3 şəkildən biridir.

Yüzdən artıq insan və at fiquru təsvir olunmuş bu şəkildə ilk baxışda mənzərə və fiqurların bəzəkləri ilə səthə doğru böyüyən

divar xalçasını xatırladır. Halbuki ön tərəfdəki fiqurlardan, süngülərin hərəkət xətlərinə, arxa plandakı tablolardan ağaclar və çiçəklərə qədər hər şey son dərəcə diqqətli bir şəkildə həndəsi sistemlə yerləşdirilmişdir. Süngü xətləri perspektivin dərinliyini gücləndirmişdir. Uçello renessans dövrünün üçölçülü perspektivini böyük həssaslıqla tətbiq etmişdir. Eyni zamanda məkan daxilindəki həcm göstəricilərini də nəzərə almış və bəzəyə xüsusi əhəmiyyət vermişdir.

Digər tərəfdən, Sandro Botticellinin "Bahar Alleqoriyası" adlı əsərində bir-birinə nəzərən müxtəlif cür duran və bir-birlərini tamamlamayan bir neçə başqa fiqur da təsvir olunmuşdur. Fiqurlar birbaşa əlaqə və rabitə vəziyyətində olmasalar da, kompozisiya bütövlüyü və tarazlığı təşkil edirlər.

Bələliklə, məqalədə qarşımızda yuxarıda bəhs etdiyimiz renessans dövrü və o dövrün nəhəng simaları haqqında verilmiş bu məlumatlarla estetik tərbiyənin qoyuluşuna kömək etmək məqsədi daşımışdır. Əminlik ki, müəllimlər təlim-tərbiyə işində bu məsələlərə diqqəti artıracaqlar.

Rəyçi: prof. V.Xəlilov

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Küçüktepepinar Can. "Yaratım Sürecinde Dışsallıktan İçselliğe" Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilmler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2005.
2. Gombrich E. "Sanatın Öyküsü". Remzi Kitapevi, 16.Basım, İstanbul ISBN: 978-975-1406-95-8
3. Akbulut Durmuş. "Resim Neyi Anlatır", Etik Yayınları, 2.Basım, Temmuz, 2011-İstanbul ISBN: 978-975-8565-81-8
4. <http://arthistoryresources.net/ARTH renaissanceitaly.html>.

Дж.Кучуктепепинар

Методы и оценивание анализа усвоения произведений искусства

Резюме

В статье автор основное внимание уделил возникновению и развитию Ренессанса XIV-XVI в.в. в Италии.

Итальянский Ренессанс подразделяется на Ранний Ренессанс (1410-20 г.г), Возвышенный Ренессанс (первая половина XVI в.), Поздний Ренессанс (XVI-XVII в.в.). Кроме Италии эти идеи развивались в Испании, Португалии, Франции, Бельгии, Финляндии, Германии и др. странах Восточной Европы. Следует отметить, что Леонардо да Винчи, Масччо, Ангелико, Беллини, Рафаэлло, Тичиапо, Микеландже и мн. другие создали щедевры мирового искусства именно в годы Ренессанса.

J.Kuchuktepepinar

Methods and Assessments of Teaching Art

Summary

In this article it is spoken about art in the period of Renaissance. It is noted that painting and sculpture in Italy and Middle East is compared during Renaissance period. From this point of view activities of great artists such as Donatello, Botticelli and Paolo Uccello, who made innovations in art were analyzed.

P.S. Məqalə Azərbaycan məktəbi
jurnalının sifarişi ilə yazılmışdır.

“Azərbaycan məktəbi” jurnalına məqalə göndərən müəlliflərin

NƏZƏRİNƏ

Jurnalın yaradıcı heyəti müəlliflərə əvvəlcədən təşəkkürünü bildirir və məqalələr hazırlanarkən aşağıdakı qaydalara əməl edilməsinin vacib olduğunu bildirir:

1. “Azərbaycan məktəbi” jurnalında təhsilin bütün pillələrini əhatə edən elmi-nəzəri, pedaqoji məqalələr aşağıdakı rubrikalarda dərc olunur:

Pedaqogika; psixologiya; kurikulum; innovasiyalar; monitoring və qiymətləndirmə; təhsil islahatı fəaliyyətdədir; kadr hazırlığı; metodika, qabaqcıl təcrübə; ən yaxşı ümumi təhsil müəssisələrimiz; idarəetmə məsələləri; xaricdə təhsil; informasiya və kommunikasiya texnologiyaları; tərbiyə məsələləri; yeni nəsil darslıklər; yeni naşrlər.

2. Məqalələrin məzmunu jurnalın profiliinə uyğun olmalı, problemin aktuallığı, elmi və praktik dəyəri, irəli sürülen nəzəri ideyalardan təcrübədə istifadə imkanları öz əksini tapmalıdır.

3. Digər redaksiyalarda dərc olunmuş məqalələr qəbul edilmir.

4. Məqalə yazı və elektron formasında (maqnit diskləri – 1,44 MB, CD, fles) qəbul edilir. Materialın həcmi 6 səhifədən az, 15 səhifədən çox olmamalı (A-4 formatında, interval – 1,0; şrift – Times New Roman, ölçü – 12 pt), Microsoft Word programında yığılmalıdır (Word – 98 və sonrakı versiyalarda).

5. Məqalənin adı və xülasəsi (4-8 sətirlik, interval – 1, ölçüsü – 12 pt) bir-birinin eyni olmaqla üç dildə – Azərbaycan, ingilis, rus dillərində, mətni isə bu dillərin birində verilməlidir.

6. Mövzu ilə bağlı elmi mənbələrə istinad olunmalı, bu zaman son 5-10 ilin elmi məqalələrinə, monoqrafiyalarına və s. üstünlük verilməli, ədəbiyyatlar mətndə rast gəlindiyi ardıcılıqla nömrələnməli, məsələn, [1] və ya [1.s.109] kimi işarə olunmalıdır.

7. Məqalədə müəllifin adı, soyadı, vəzifəsi, elmi dərəcəsi, rütbəsi, əlaqə telefonu, vacib hesab etdiyi digər məlumatlar göstərilməlidir.

Müəllifin şəkli fotokağızda və ya elektron formada ola bilər.

8. Məqalə redaksiyaya ya şəxşən təqdim edilməli, ya da sıfarişli məktub şəklində poçtla göndərilməlidir.

9. Hər bir məqalədə müvafiq indeks və ya kodlar, habelə xülasələrin yazıldığı üç dildə açar sözlər verilməlidir.

10. Material seçilərkən jurnalın redaksiya heyətinin və yaradıcı əməkdaşların müzakirələrindən sonra dərc olunması tövsiyə edilən, mövzu baxımından aktuallıq kəsb edən, həmin sahə üzrə tanınmış müətxəssislərin müsbət rəyi, şöbə və ya kafedranın, məqaləni çapa tövsiyə edən müəssisənin Elmi Şurasının iclas protokollarından çıxarışlar olan yazılarla üstünlük verilir.

11. Dərc olunmayan yazıların orijinal variantı redaksiyada saxlanılır.

12. Məqalələrin çapı üçün müəlliflər pul ödəmir və onlara qonorar verilmir.

13. Plagiatlıq faktları aşkar edildikdə həmin məqalənin nəşri dayandırılır.

14. Elmi məqalələrin sonunda elm sahəsinin və məqalənin xarakterinə uyğun olaraq işin elmi yeniliyi, tətbiqi əhəmiyyəti və s. aydın şəkildə verilməlidir.